Rezultat końcowy – Opis Rozwiązania

Rezultat Końcowy: Opis rozwiązania „Uważny Pasterz”.
Autorka: Magdalena Rutkiewicz
Grantobiorca: Fundacja Projekt Starsi, Warszawa 2022/2023.

1. **Po co jest innowacja, czemu służy wprowadzenie innowacji i na jakie wyzwania odpowiada – wieloaspektowy opis szczegółowego wyzwania/problemu.**

Innowacja ”Uważny Pasterz” polega na przygotowaniu księży a także całych parafii do wspierania osób starszych doświadczających przemocy. Rolą księży będzie również motywowanie starszych do skorzystania z pomocy specjalistów. Celem innowacji jest:

- uwrażliwienie księży na tematykę przemocy i krzywdzenia osób starszych;
- dostarczenie księżom specjalistycznej wiedzy na temat przemocy i wzmocnieniu umiejętności miękkich z zakresu komunikacji, z naciskiem na komunikację z osobami starszymi doświadczającymi przemocy;
- zmotywowanie księży do reagowania na przemoc i kierowania starszych do organizacji pomocowych.

Według badań PAN skala zjawiska przemocy wobec starszych jest bardzo duża a dotarcie do ofiar przemocy niezwykle trudne. Powodem jest mniejsza aktywność i mobilność osób starszych a także bardzo niski poziom wiedzy i świadomości na temat przemocy w tej grupie wiekowej. Towarzyszą temu mity i stereotypy, które na przemoc w rodzinie mają duży wpływ. Wiele z nich sprzyja przemocy, usprawiedliwia ją i postuluje powstrzymywanie się od reakcji osób z zewnątrz. Najbardziej popularne z nich to: „ przemoc w rodzinie to prywatna sprawa i nikt nie powinien się wtrącać”, „przemoc dotyczy rodzin patologicznych z tzw. marginesu”, „jak będzie naprawdę źle to odejdę”, „to się już nie powtórzy” czy „sprawca jest chory psychicznie”.

Z drugiej strony osoby starsze często ukrywają, że są krzywdzone a przyczyną tego jest min. ich zależność finansowa i emocjonalna od młodszych członków rodziny (często sprawców przemocy) lub strach przed pogorszeniem własnej sytuacji. Sprawę komplikuje kondycja psychofizyczna i sytuacja ekonomiczna krzywdzonych. Przemocy towarzyszy strach, poczucie winy, wstyd i niewiedza.

Wieloletnie doświadczanie krzywdy ma wpływ na fizyczne i psychiczne zdrowie tych osób. Wstyd, strach i poczucie winy sprawiają, że starsi żyją z tą tajemnicą sami i bardzo rzadko dzielą się nią z innymi a tym samym nie szukają dla siebie pomocy. Rzadziej uczestniczą w życiu społecznym i kulturalnym, co prowadzi do ich marginalizacji i wykluczenia. Często jedynymi osobami, z którymi mają kontakt jest lekarz i ksiądz (w przypadku osób wierzących).

Wysoki odsetek starszych to osoby wierzące, dla których księża i instytucja kościoła są autorytetami, a starsi, spowiadając się, mówią księżom, że są krzywdzeni.
Na wstępnym etapie prac nad projektem Uważny Pasterz przeprowadziliśmy badanie osób starszych doświadczających przemocy, które stale uczęszczają na grupę wsparcia Fundacji Projekt Starsi. Badanie dotyczyło reagowania księży ma przemoc, którą osoby z doświadczeniem przemocy, przy różnych okazjach (spowiedź, rozmowa indywidualna z księdzem czy wizyta duszpasterska w domu), zgłaszały księżom lub oni sami mogli ją obserwować.
Wszystkie te osoby próbowały rozmawiać z księżmi o tym, co dzieje się w ich domu. Księża nie chcieli (nie byli zainteresowani) lub nie umieli z nimi o tym porozmawiać ani im pomóc, a niektóre osoby spotkały się wręcz z ostracyzmem. Respondentki wskazywały na postawy, które powinni reprezentować księża chcący wspierać osoby w sytuacji przemocy: większa uważność, unikanie porad i utwierdzanie w wierze.

Z badań wynika, że księża nie mają wiedzy i umiejętności, aby prowadzić rozmowy z wiernymi, którzy doświadczają krzywdy. Często powielają nieprawdziwe informacje i stereotypy na temat przemocy lub udzielają porad.
Wszystkie respondentki trafiły kiedyś do fundacji. Korzystają z indywidualnej pomocy psychologa, prawnika i chodzą na grupę wsparcia. Nawiązały nowe relacje. Znają się, wspierają, są uczestniczkami życia kulturalnego miasta, razem wyjeżdżają. Są otwarte i nawiązują nowe znajomości. I chociaż u większości nie nastąpiła spektakularna zmiana sytuacji życiowej (duża część nadal mieszka ze sprawcą pod jednym dachem), to jakość ich życia znacznie się poprawiła, o czym mówią i piszą przy ewaluacji programu pomocy.
Zwrócenie się o pomoc to pierwszy, ale niezwykle ważny krok w drodze do poprawy swojej sytuacji. Wyjście z problemem poza obręb własnej rodziny jest aktem odwagi, zmienia układ sił i wpływa na poprawę jakości życia osoby starszej.

2. **Dla kogo (uczestnicy) grupa, do której skierowane jest rozwiązanie: istotne cechy, potrzeby, oczekiwania, bariery, korzyści dla uczestników (organizatorów) z wprowadzenia innowacji w życie (takie jak poprawa jakości życia, zadbanie o własne zdrowie, odpoczynek, wzrost aktywności zawodowej).**

Odbiorcami bezpośrednimi są księża i parafie mający bezpośredni kontakt z wiernymi podczas spowiedzi, rozmów indywidualnych w zakrystii lub kancelarii kościoła i wizytują wiernych w domach podczas wizyt duszpasterskich.
Odbiorcami pośrednimi są osoby starsze, wierzące, uczęszczające do kościoła i mające regularny kontakt z księżmi.

Osoby starsze: doświadczające przemocy boją i wstydzą się mówić o swojej krzywdzie, szczególnie, gdy sprawcami są dzieci.
Równocześnie trudno jest do nich dotrzeć z ofertą pomocy, gdyż są mniej aktywni

i mobilni i częściej wykluczeni cyfrowo. Częściej korzystają z pomocy, gdy ktoś im ją poleci.

Księża: z badań wynika, że księża nie mają wiedzy i umiejętności, aby prowadzić rozmowy z wiernymi, którzy doświadczają krzywdy. Często powielają nieprawdziwe informacje oraz stereotypy na temat przemocy lub udzielają nieadekwatnych porad.

Równocześnie księża komunikowali przedstawicielom fundacji potrzebę pogłębienia specjalistycznej wiedzy w tej dziedzinie i zdobycia nowych umiejętności komunikacyjnych, które pomogą im w kontaktach z wiernymi.
Nie wiedzą również, jak działa system przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce i za co odpowiedzialne są poszczególne instytucje.

Udzielanie wsparcia wiernym w obszarze związanym z przemocą, konfliktami rodzinnymi, uzależnieniami wymaga wiedzy, szczególnych predyspozycji i ciągłego doszkalania. Niezbędna jest również umiejętność uważnego i empatycznego słuchania, reagowania na potrzeby rozmówcy i wspierania osób doświadczających przemocy w trudnym procesie wychodzenia z przemocy.

Korzyści dla starszych doświadczających przemocy wynikające z wprowadzenia innowacji w życie:

- możliwość porozmawiania z księdzem o trudnej sytuacji rodzinnej;
- możliwość uzyskania od księdza, który jest autorytetem i przewodnikiem duchowym, wsparcia i pomocy w sytuacji przemocy;
- uzyskanie konkretnych informacji o instytucjach pomocowych i kontaktów do nich;

- zyskanie poczucia, że nie jestem sama/sam z tym problemem i mogę na kogoś liczyć;
- otrzymanie materiałów edukacyjnych na temat przemocy wobec starszych;
- w przypadku osób, które skorzystają z pomocy - poprawa jakości życia, polepszenie sytuacji psychicznej i zdrowotnej tych osób.

Korzyści dla księży wynikające z innowacji:

- zdobycie konkretnej wiedzy na temat mechanizmu przemocy, sytuacji psychologicznej osób starszych doświadczających przemocy, sprawcach przemocy, aspektach prawnych, możliwości udzielania pomocy i wspierania ofiar przemocy;
- wzmocnienie umiejętności prowadzenia wspierającej rozmowy z osobą starszą doświadczającą przemocy i motywowania jej do skorzystania z pomocy profesjonalistów;
- wyposażenie księży w praktyczne narzędzia do rozwoju umiejętności, które wzmocnią ich, dodadzą pewności siebie w rozmowach z parafianami i usprawnią komunikację z wiernymi;
- możliwość niesienia bardziej profesjonalnej i przemyślanej pomocy starszym parafiankom i parafianom, którzy są krzywdzeni.

3. Kto może wdrożyć innowację, jaka instytucja/organizacja może wdrożyć innowację na swoim terenie.

Innowacja może zostać wdrożona przez instytucje/organizacje, takie jak np. lokalne instytucje samorządowe czy organizacje pozarządowe zajmujące się przemocą lub/i osobami starszymi, ewentualnie przedstawiciele

wspólnot/grup przykościelnych, czy też sami księża odpowiednio do tego przygotowani i przeszkolenii.

Satysfakcjonujące wdrożenie innowacji w danej parafii zależeć będzie przede wszystkim od otwartości księży, ich motywacji do zwiększania swojej wiedzy i umiejętności w obszarze przemocy oraz zaangażowania w niesienie pomocy parafianom, w tym starszym doświadczającym przemocy.
Dobrze, aby koordynatorem była osoba, która jest parafianką danej parafii, zna proboszcza lub księży, co ułatwi jej zbudowanie relacji zaufania i zmotywowanie parafii do udziału w projekcie. Ważne, aby miała wiedzę na temat lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy i była zaangażowana w pomoc osobom krzywdzonym.

Może to być również dedykowana osoba (np. psycholog, prawnik, Specjalista ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, członek lub przewodniczący lokalnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i inni) w organizacji samorządowej lub pozarządowej, zaangażowanej w pomoc osobom krzywdzonym.

Innowacja może być też rozwijana przez Seminarium Duchowne, jako rozszerzenie dotychczasowego programu edukacyjnego w zakresie przemocy w rodzinie lub, na szerszą skalę – przez Kurię, która również prowadzi zajęcia dla księży z tej tematyki.

Zespół Fundacji Projekt Starsi, który opracował i testował innowację może być personelem wspierającym, świadczącym usługi doradztwa i konsultingu z zakresie wprowadzania innowacji w danej społeczności. Może również organizować szkolenia i warsztaty w poszczególnych gminach. Projekt można sfinansować z pieniędzy "korkowych" lub małych grantów.

4. Krok po kroku, jak realizować innowację.

1. Pierwszym i najważniejszym krokiem jest nawiązanie relacji zaufania z parafią i księdzem proboszczem i zainteresowanie go tematyką innowacji. Należy przygotować na piśmie krótką informację o projekcie i organizacji/instytucji, która będzie go realizować oraz trenerach.
   Na spotkaniu z księdzem proboszczem należy przedstawić problem przemocy wobec starszych i opowiedzieć, jaki jest cel i zawartość projektu, ile trwają szkolenie i warsztat, kto je będzie prowadzić. Najlepiej mieć ze sobą również zaktualizowane i wydrukowane materiały o przemocy dla starszych (broszura i ulotka) i omówić możliwość ich wyeksponowania w kościele. Materiały powinny zawierać wykaz lokalnych miejsc pomocy, gdzie osoby starsze doświadczające przemocy mogą ją uzyskać.
   Ksiądz Proboszcz, jako osoba decyzyjna może od razu odpowiedzieć, czy jest zainteresowany, czy nie, jednak zazwyczaj prosi, aby przedstawić projekt indywidualnie wszystkim księżom w parafii i dopiero po ich akceptacji udziela ostatecznej odpowiedzi.

2. Opracowanie, na podstawie wskazówek zawartych w Podręczniku programu szkolenia na temat przemocy i warsztatu komunikacji z osobą starszą doświadczającą przemocy.

3. Zorganizowanie odpowiedniego miejsca oraz warunków do realizacji szkolenia i warsztatu. Zazwyczaj miejscem obu tych działań będą przestrzenie kościoła lub kancelarii udostępnione przez księży.

4. Podczas szkoleń, oprócz planowanego programu, należy omówić z księżmi miejsca, gdzie w kościele mogą być wyeksponowane materiały o przemocy dla starszych.

5. Powrót do tematu projektu po określonym czasie – w ramach ewaluacji prowadzonych działań.

5. W jaki sposób innowacyjne rozwiązanie jest dostępne dla osób o zróżnicowanych potrzebach, w szczególności w zakresie mobilności, percepcji, komunikowania się itp. – opiszcie zgodność wypracowanych produktów lub usług ze standardami dostępności (skorzystajcie z Karty Dostępność do opisania wybranych zagadnień oraz konsultacji ze specjalistą/specjalistką ds. osób starszych i osób z niepełno-sprawnościami).

Materiały, treści szkoleniowe oraz język komunikacji dostosowany został do odbiorców innowacji i modyfikowany w odniesieniu do indywidualnych po – trzeb uczestników.

Czas trwania szkoleń i warsztatów, długość przerw były dostosowane do specjalnych potrzeb uczestników.

We wszystkich środkach przekazu stosowanych w trakcie innowacji stosowany jest prosty język, łatwy do zrozumienia.

Z podręcznika, materiałów szkoleniowych, broszur i ulotek dla księży można korzystać w wersji drukowanej i elektronicznej.

Wszystkie materiały zostały złożone wg kryteriów dostępności WCAG 2.1: odpowiednia jednoelementowa czcionka o wielkości min. 12 punktów, zachowanie odpowiednich interlinii oraz odpowiednia kolorystyka i kontrasty. Broszura i ulotka dla starszych oraz podręcznik dotyczący szkoleń i warsztatów przeznaczone są zarówno dla kobiet jak i mężczyzn.

6. Zarządzanie modelem, kto ma zarządzać/koordynować działania modelu, opis mechanizmu koordynacji modelu, opis niezbędnego personelu/realizatorów modelu.

Satysfakcjonujące wdrożenie innowacji w danej parafii zależy przede wszystkim od otwartości księży, ich motywacji do zwiększania swojej wiedzy i umiejętności w obszarze przemocy oraz zaangażowania w niesienie pomocy parafianom, w tym starszym doświadczającym przemocy.
Dobrze, aby koordynatorem była osoba, która jest parafianką danej parafii, zna proboszcza lub księży, co ułatwi jej zbudowanie relacji zaufania i zmotywowanie parafii do udziału w projekcie. Dobrze, aby posiadała wiedzę z zakresu przemocy i lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy oraz kompetencji służb.
Specjaliści z Fundacji Projekt Starsi mogą być personelem wspierającym, świadczącym usługi doradztwa i konsultingu w zakresie wprowadzania innowacji w danej społeczności lokalnej.

Koordynatorem innowacji a raczej liderką/liderem wdrażania innowacji może zostać również przedstawiciel/przedstawicielka wspólnoty/organizacji przykościelnej, zaangażowana w pomoc parafianom.

Innowację mogliby wdrożyć trenerzy przeciwdziałania przemocy w rodzinie, posiadający minimum certyfikat Specjalisty ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie IPZ lub PARPA oraz doświadczenie w prowadzeniu szkoleń, warsztatów i pomocy osobom doznającym przemocy.

Do zespołu wdrażającego innowację warto zaprosić członków lokalnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, które działają przy ośrodkach pomocy społecznej.

Na początku należy omówić i przygotować listę lokalnych zasobów pomocy osobom doświadczającym przemocy, a kontakty do nich powinny znaleźć się w materiałach dla starszych i dla księży. Częścią tych zasobów jest wiedza o możliwości zbudowanie zespołu (grupy roboczej), która podejmować będzie działania interwencyjne w trudnych sytuacjach związanych z przemocą wobec osób starszych.

Następnym krokiem będzie skompletowanie materiałów dydaktycznych do prowadzenia szkoleń i warsztatów oraz materiałów dla księży i dla starszych, które będą dostępne w parafiach.

7. **Struktura kosztów (w tym koszty zarządzania i koordynacji): szacunkowy koszt i koszt roczny oraz szacowany koszt objęcia usługą 100 osób.**

Jeśli użytkownik będzie chciał skorzystać z innowacji wdrażając ją samodzielnie na podstawie przygotowanego przez nas podręcznika w formie PDF to nie poniesie dodatkowych kosztów.
Poniżej przedstawiamy strukturę kosztów wdrożenia innowacji w jednej parafii. Koszty są niezależne od liczby ostatecznych odbiorców.

W strukturze nie wzięliśmy pod uwagę kosztów wynajmu sali i sprzętu, bo zakładamy, że większość z nich odbywać się będzie w przestrzeniach kościoła i zostaną udostępnione bezpłatnie.

Struktura kosztów innowacji w 1 parafii. Lub kilku parafiach w jednej gminie:

- koszt pracy koordynatora projektu, ok 40h/m x 70pln/h=2800 pln
- koszt przeprowadzenia, ok 5h specjalistycznego szkolenia z przemocy, ok 900 pln.

- koszt warsztatu z komunikacji, ok. 5h, 1 osoba prowadząca, ok 900 pln.
- koszt dostosowania i druku odpowiednich materiałów, ok 1500 pln.

Roczny koszt korzystania z rozwiązania zależy od liczby parafii, w których będą prowadzone działania.

Koszt objęcia innowacją 1 osoby przez rok - przy założeniu, że ze wsparcia przeszkolonego księdza skorzysta 20 osób doświadczających przemocy wynosi ok. 305 pln.

8. Minimalne standardy działania modelu, co jest niezbędne do tego, żeby rozwiązanie mogło zadziałać.

- Otwartość księży do wzięcia udziału w projekcie i chęć podnoszenia swojej wiedzy i umiejętności w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- Zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji w temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie i chęć rozszerzania swoich działań na inne, ważne z punktu widzenia tematu, grupy (księży);
- Stałe działania informacyjne skierowane do parafii, lokalnych instytucji i organizacji zajmujących się przemocą;
- Dalsze budowanie sieci instytucji i organizacji zaangażowanych w tematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- Osoba lub zespół koordynujący działania;
- Pozyskanie finansowania z różnych źródeł.

9. Najważniejsze wnioski z ewaluacji – czy rozwiązanie działa.

Wszystkie cytety pochodzą z raportu z ewaluacji projektu Uwazny Pasterz.

Użyteczność:

„Jak wskazuje proboszcz parafii i księża, zaproponowane warsztaty i szkolenie odpowiadały na potrzebę zdobywania przez księży praktycznej i użytecznej wiedzy na temat sytuacji i możliwości wsparcia osób starszych, które doświadczają przemocy. Tego rodzaju tematyka jest podejmowana podczas nauki w seminarium, jednak proboszcz i księża podkreślili znaczenie doszkalania się w tym zakresie, a szczególnie odnoszenia tego do „prawdziwego życia".

Korzyści osiągnięte przez odbiorców:

„Największą korzyścią wskazaną przez proboszcza i księży jest uzyskanie bardzo praktycznych, kompetentnych informacji na temat mechanizmu przemocy, ról oraz relacji sprawcy i ofiary przemocy, możliwości interwencji. Jak wskazał proboszcz: „ Ważne było wyjaśnienie wątpliwości, jakie się rodzą, gdzie są możliwości manipulacji, pułapki, gdzie zgłaszający przemoc może nas w coś wrabiać, używać. Te szczegóły były bardzo przydatne". W ostateczności efektem udziału jest „pewność siebie i spokój" w komunikacji z osobami, które doświadczają przemocy".

Poziom zadowolenia odbiorców z udziału w projekcie i osiągniętych korzyści:

„Ksiądz proboszcz wykazywał wyraźne zadowolenie z udziału w warsztatach i szkoleniu. Rozmawiał również z innymi księżmi o ich wrażeniach po tych zajęciach – wszyscy oni wskazali, że były dla nich bardzo wartościowe i merytoryczne. Według proboszcza jedną z przyczyn takiej oceny były bardzo wysokie kompetencje i profesjonalizm osób prowadzących zajęcia – psycholożki i prawniczki".

Krótki opis najważniejszych sukcesów:

„Za największy sukces można uznać zyskanie zaufania księży – uczestników testowania, mimo ich początkowego dystansu i niepewności. Niewątpliwie sukcesem jest również docenienie przez nich merytoryczności i profesjonalizmu zaproponowanego szkolenia i warsztatu".

Efektywność działań w ramach sieci wsparcia:

„Z pewnością docenione przez księży szkolenie i warsztaty mogą wpłynąć na ich podejście do osób starszych doświadczających przemocy, usprawnić ich komunikację oraz wyposażyć w praktyczne narzędzia wsparcia. Na podstawie materiałów zebranych podczas ewaluacji trudno jednak oceniać, jak w rzeczywistości wygląda to z perspektywy samych osób starszych i na ile czują oni zmianę w postawie przeszkolonych księży".

Dodatkowe uwagi badacza:

„Największymi wyzwaniami podczas testowania była rekrutacja, a następnie zdobycie zaufania księży/parafii. Jak można podejrzewać, wynikało to po części z braku zakorzenienia fundacji w społecznym świecie odbiorców, czyli mówiąc wprost w kościele katolickim. Stąd sugeruje się wziąć ten czynnik pod uwagę podczas tworzenia modelu innowacji, która – przynajmniej potencjalnie – może mieć większe szanse na powodzenie w przypadku ścisłej współpracy z organizacjami czy osobami, które mają bliski związek z kościołem, a szczególnie zaufanie wśród księży i parafian(ek). Ich pozycja i charakter mogą usprawnić etap rekrutacji, który w przypadku testowania okazał się bardzo czaso- i energochłonny.

„Jak wskazała innowatorka, być może warto rozważyć nawiązanie kontaktu z daną kurią, pod którą podlegają lokalne parafie. Wówczas – przy otwartości przedstawicieli kurii – zwiększa się szansa na realizację innowacji na większą skalę, a przede wszystkim na zwiększenie zaufania ze strony samych księży i proboszczów".

Ksiądz Proboszcz na zakończenie warsztatów powiedział:

„To był zaszczyt dla mnie i całej parafii, że wzięliśmy udział w tym projekcie".

Projekt „*GENERATOR INNOWACJI. SIECI WSPARCIA 2*” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
PCG Polska Sp. z o. o., ul. Fabryczna 17, 90-344 Łódź, www.pcgpolska.pl/
Partner Projektu: Towarzystwo Inicjatyw Twórczych "ę", ul. Hoża 35,
00-681 Warszawa www.e.org.pl/